

דף יג ע"א תנא רבי אלוהו מעשה בתלמיד אחד ששנה הרבה וקרא הרבה ושמש ת"ח הרבה ומת בחצי ימיו, והיתה אשתו נוטלת תפיליו ומחזרת בבתי כנסיות ובבתי מדרשות

שמש ת"ח. להקטירו קטמות המטנה וטעמיה והוא נקרא תלמוד:

עין איה

אמנם האדם הגדול שכבר עול החיים עליו נטוי, הוא בהדרגתו התמידית לעצמו צריך להקדים הסיודור המעשי, קודם שישתדל להגדיל את תפארת רגשותיו. כי עלול הוא סבל החיים לקלקל את סדר מעשיו, אשר אז לא יוכל כלל להתנשא אל הרגשות הקדושים הערוכים בתורה ובנביאים. ע"כ הסדר הרגיל בחיים לאיש בא כבר בשנים אשר בתורת ד' חפצו, הוא משנה ואח"כ מקרא, היפוך הסדר הטבעי הילדותי. ע"כ נאמר כאן בכיוון ששנה הרבה וקרא הרבה, ואח"כ הרבה חיל בפיתוח השכל בעיון, ושימש ת"ח הרבה.

שימוש ת"ח הוא שם מפורסם לדברים העיוניים שבתורה, להורות כי מכלל הדברים העיוניים ישנם כאלה שלא יוכל ההוגה להוציא הבנתם ע"י דיבור פה, כי נעלים הם מכל שפה והגיון. לפעמים נמצאים דברים כאלה בענינים הגבוהים בחקרי אלהות, ולפעמים נמצאים ג"כ כאלה בדברים מוסריים המסתעפים ע"פ עומק חכמת הנפש, אשר אם יאמר האומר לכאדם בניב שפתים לא יוכל. אמנם המשמש ת"ח ויכיר במעשיהם, וע"י המעשים החיצונים יעמוד ג"כ על מערכות רעיוני לבנם, הוא יכיר וידע ג"כ את אותו החלק העיוני שאינו יכול להמסר, לא בניב שפתים ולא בעט סופר, כ"א יתבאר ויחוק בלב מבין ההולך את חכמים, המקיים "ולדבקה ברו" ע"פ דברי חז"ל הדבק בחכמים ותלמידיהם, כי השפה והספרות לא יוכלו לתן כ"א את צל החיים של הקדושה (וההגיון) [והגיונה] הנעלה, אבל (ב) עצמם [של חיי הקודש] הם נמצאים בת"ח החיים ע"פ דרכי קודש אלה, והאמצעי להגיע לעומק הידיעה כזה הוא שימוש ת"ח.

גו. ומת בחצי ימיו. ימיו של אדם עומדים להחלק לחצאין. המחצה הראשונה צריך הוא להשתלם לעצמו, בגידולו הגופני והחומרי, ואח"כ התורני העיוני והמוסרי. המחצה השני אמנם ראוי כבר שיחל להשפיע על מה שחוץ לו, להעניק מטובו את הצעירים ממנו למען יוכלו גם הם ללכת באורח ישראל. והנה ישנם אנשים שהשחיתו דרכם אפי' בערך עצמם, והם אינם ראויים אפי' לחיים של המחצית הראשונה, ע"ז נאמר "אנשי דמים ומרמה לא יחצו ימיהם". אמנם אותו ת"ח שלפי הראוי לעצמו השלים חוקו, והחסרון הנמצא בו שבגללו היה הוא ראוי למות, הוא לא לפי הערך שפעל הדבר על עצמו כ"א לפי הערך שפעולה של הגהגה כזאת, מאדם רשום כזה, תוכל לפעול על העתיד, ע"כ הי' ראוי לחצי ימיו. אמנם המחצה השניה שעבור הדור הבא, בשביל ההשפעה שראוי לו להשפיע על הסובבים אותו ועל בני הדור הצעירים, שם היה יכול לצאת הריסות

בטוח שלא ימסו רגליו מדרך תורת ד' התמימה, בשומו דרך בעמקי העיונים היותר מסובכים. ע"כ ר"י ב"א שהי' מרבה לעסוק בצפיית מרכבה, כאשר נודע מדבריו בספר היכלות, ומאמרו בכרכות³ בצפייתו האלהית כשנכנס להקטיו קטרת לפני ולפנים, כדי שיחזק היטב בלבו הצד הדיוטי של השכל האנושי לעומת עיני קודש הגדולים והנפלאים שהי' לו עמם עסק, היה משים עצמו ג"כ בהנהגתו החיצונה על דברי תורה כחדוץ.

גו. תנא רב"א מעשה בתלמיד אחד ששנה הרבה וקרא הרבה ושמש ת"ח הרבה כו'. הסדר המורגל הוא מקרא, משנה ותלמוד, שהוא שימוש ת"ח, כן הוא הסדר ההדרגי בתיווך המתחיל ללמוד מצד טבע הענין. שאם לא שיקדם המקרא אין ענין למשנה גם מצד התכונות הראויות להיות נקנות ע"י הלימודים. כי שלשה הם הענינים שצריך האדם להקנות לעצמו ע"פ לימודיו, רגשי הלב, שיהי' לבו לב שומע נוטה אל הטוב, הקדושה ויראת ד', אח"כ הידיעה המעשית, איך להוציא אל הפועל רגשי הלב הטוב בחיים ובמעשה, שהם כל דברי התורה הזאת המעשית. אח"כ הגברת השכל בעיון, בדברים העיוניים, בין המעשיים במה שצריך עיון ושיקול, בין בדברים המופשטים מהדעות והאמונות. והנה בראשית ילדותו של האדם איננו ראוי להבחין סדר מעשי, כי רוחו זר מהחיים לפרטיהם ואיננו מכיר הענינים המסובכים הנמצאים כחיים בפועל, שהם הם הגורמים להצריך לאדם סידור מעשי לימודי, החושק הנמצא הוא הגורם את הצורך לאור ד', "נר לרגלי דברך", שיופיע. והילד בתומת לבבו לא יוכל לשער כל אלה, כי לבו מלא תם ואהבה לכל החיים ורואה העולם כולו כמישור, מקור אורה ואמת, ע"כ לא לילד ללמוד המון פרטי גדרים מעשיים בהליכות החיים כפועל בראשית דרך התפתחות שכלו. אמנם הרגשות, צריכים לפתח בו רגשי קודש, שתומת הילדות תועיל להקליטם בלבבו הטהור והרך המוכן לאור קודש. ע"כ תורה שבכתב מוכנת לילד בראשיתו, שהיא אע"פ שמטנה לא יוכל האדם להשתמש שימוש מעשי, אבל את הרגש הטוב היא מעוררת, קרבת ד', רחמיו והשגחתו, אהבתו וחמתו על בריותיו וביחוד על ישראל עם קרובו. מוסר הנביאים, ותהלות אל חי אשר בכתבי קודש, המה מעוררים רגשי הלב הטבעיים להדריכם בדרך ישראל וקדושה. אח"כ כאשר יכנס יותר אל עמקי החיים, צריך להדריכו כלימודים מעשיים, היא המשנה, ובהיותו כבר חמוש ברגשי לב נכונים ודעת המעשים הישרים, אז העת ראויה להגדיל שכלו בהתפתחות עיונית.

3. א. גו. 1. תהלים קט, קה. 2. דברים ל, כ. 3. ספרי, דברים יא, כב. גו. 1. תהלים גו, כד.

ואמרת להם, כתוב בתורה (דברים ל) "כי הוא חיך ואורך ימיו" בעלי ששנה הרבה וקרא הרבה [שם ע"ב] ושמש ת"ח הרבה מפני מה מת בחצי ימיו, ולא היה אדם מחזירה דבר. פעם אחת נתארתני אצלה והיתה מסיחה כל אותו מאורע. ואמרתני לה בתי בימי

בימי נדומך. כל שצעה של לאיה ולאנס:

עין איה

נט. ולא היה אדם מחזירה דבר. הפליאות המזדמנות על חקי ההשגחה ויתר הלימודים הטובים שהם אורו של עולם, הם מוכנים בהשגחה נפלאה ע"פ סדרי החכמה האלהית, שעל ידם יתרומם האדם לבינה יותר גבוהה מהבנה השטחית. מובן הדבר שהבינה העמוקה תביא לעולם [את] הטובה האמתית בארצות החיים והמוסר הטוב, מה שאין ההבנה השטחית יכולה להביא זאת. אמנם כדי שתעורר הפליאה את כח החושב ורגשות הלב באופן מלא, כדי שיהיו הכל מוכנים לקבל הרושם הטוב של ההבנה השלמה כשתבא אחר הפליאה, כדוגמת "מים קרים על גפש עיפה"¹, שהצמאון הקדום מכין את ההתקבלות הטבעית. ע"כ צריך שתהי' הפליאה הולכת בכל תוקפה ומשרטת שרט גדול בנפשות רבות. וכשתפעול בכל תוקף לועזע את המון כתות הנפש, אז, רק אז, תחקבל בכל כח האמת הברורה כשתבא לפתור את השאלה המסובכה. וזה הדין נוהג בכל השאלות הגדולות שלפי ערך גדלן, ולפי הערך של גדולת הפעולה הצריכה לבא ע"י הפתרון האמיתי כשיתגלה בעולם, כן צריך שיגדל כח הזעזוע של חסרון הידיעה, של המבוכה הנוראה לפני התגלות מאור האמת. וכן הדבר נוהג בשאלות הכלליות הנוגעות לכלל המין האנושי ומוסריותו, דיעותיו והגיגותיו, הנוגעות בארצות חיי הגשמיים והרוחניים. וכן הדבר נוהג ג"כ במקרה פרטי, שג"כ אינו יוצא מהסדר הכללי מפני שהוא נוסל בו את מקומו הראוי לו. ע"כ שאלה זו, שהיתה צריכה לפעול פעולה חזקה ונמשכת בתשובתה, היתה ההנהגה המזדמנת שעשתה רושם גדול בפליאתה. כי העני' הסוערה היתה בטענותיה מרעשת את הלבבות, ומי שישקיע רוחה ורוח כל משתומם על כלל מציאות המאורע לא נזדמן לה. כה היה הרושם הולך הלך ותזק מפני שלא הי' אדם מחזירה דבר.

ס. מ"א נתארתני אצלה והיתה מסיחה כל אותו מאורע. אמרתני לה בתי בימי נדומך מהו אצלך, א"ל ח"ו אפי' באצבע קטנה לא ננט בי, בימי ליבונך מהו אצלך, אכל עמי כו', אמרתני לה כ"ה שהרנו שלא נשא פנים לתורה, שהרי התורה אמרה ואל אשה בנדת טומאתה לא תקרב. במקום שהדברים התוריים והדברים הטבעיים מזדמנים לפונדק אחד בארצות המוסר, שם צריך שמירה יתירה שלא יטעה אדם ולא יטעה את זולתו לחשוב שעניני התורה משתקפים בהשקפה אחת ובערך אחד עם הענינים הטבעיים הפרטיים. ומכל שכן שהדבר קשה מאד אם יעלה על לבבו שהדברים הטבעיים הם עומדים למעלה (בענינים) [בערכם מהענינים] התוריים. מחשבה כזאת תביא לקצוץ בנטיעות תורת ד'

גדולות לפי הירידה של המקבלים, יתרחב פרץ קטן המתגלה במשפיע. ע"כ מת בחצי ימיו, למען תת מקום לימוד לזולתו לסור ממוקשי מות וללכת באורח חיים.

נו. והיתה אשתו נוטלת תפיליו ומחזרת בבתי כנסיות וכבתי מדרשות כו'. לפעמים יש אדם שעם שהוא קורא ושונה, גם משמש ת"ח, מ"מ תכונתו הפנימית היא כ"כ רעה עד שרוחו זרה לתורה ויראת ד'. ע"ז אמרו חז"ל² זכה נעשית לו זר לא זכה נעשית זרה לו. "אכתוב לו רובי תורתו כמו זר נחשבו"³, ונאמר⁴ "ולרשע אמר אלהים מה לך לספר חוקי ותשא בריתי עלי פיך". והוא נגד מה שנאמר בתורה⁵ בענין תפיליו, "למען תהי' תורת ד' בפיך". היינו שלא תהי' רוחו זרה לתורת ד' כ"א תהי' כמנחת בחוכיותו ופנימיותו. אמנם הרשע, אף שהוגה בתורה למטרה חיצונה, איננה נכנסת בפנימיותו והוא נושאה עלי פיו ולא בפיו. והנה זה הכשרון הפנימי א"א להביעו בשפה, ולהסביר איך יוכר האיש התם שרוחו נאמנה עם תורת ד' והיא אצלו ערוכה בכל ושמורה. אמנם התפילין הם שמורים על כך כעדות הכתוב. ע"כ היתה נוטלת תפיליו, להורות שהתורה היתה לו זר, לא זרה לו, ולא מן השפה ולחוץ כ"א היה דבק בה בכל נפשו ומאדו. והנה שאלות מוסריות ישנן שמתישבות ע"פ ארצות השכל הקר החושב וחוקר, ויש שמתישבות ע"פ ההכרה ההרגשית שהיא ממלאה לפעמים תעופת כח השכל הקר ומשלמת את הבינה במקום שצריך לענוף עם השכל על כנפי הציור. ביהכ"נ הוא מקום הגדלת הרגש בהיותו מיוחד לתפילה ושפיכת שית. ביהמ"ד הוא מיוחד לחקר ושכל הגיוני. ע"כ היתה נוטלת תפיליו, כלומר איש הזה שהגיגותיו לבבו היו בתורת ד' והיתה דבקה בו ברב עז, איך לא השלים ימיו, היש לפתור שאלה זאת בדרך הרגש המיוחד לבתי כנסיות, או בדרך הדרישה המיוחד לבתי מדרשות. ע"כ היתה נוטלת תפיליו ומחזרת על בתי כנסיות ובתי מדרשות.

נט. ואמרה להם כתוב בתורה כי הוא חיך ואורך ימיו, בעלי ששנה הרבה וקרא הרבה ושימש ת"ח הרבה, מפני מה מת בחצי ימיו כו'. התורה משלמת את האדם בחיים, היינו בתעודת החיים לפי צרכם לעצמם, גם אורך ימים תתן, היינו שתספק ביד האדם להספיק תעודת החיים בעד העתיד בעד דור יבא. ע"כ הצויר השלמת החיים היוצאת חוץ לגבול התעודה הפרטית בשם "אורך ימים", שמאריכים הם על המדה המוגבלת לפרטיותו של אדם, ובבעלי נשלמו ההכנות כולן, והיתה התורה צריכה לפעול עליו תעודתה.

נו. 1. יומא עב, ב. 2. הושע ת, יב. 3. תהילים ג, טז. 4. שמות יג, ט. נט. 1. משלי כה, כה.